

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈА И АРХЕОЛОГИЈА**

ISSN: 1857-7342

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2011**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈА И АРХЕОЛОГИЈА**

Издавачки совет

д-р Саша Митрев
д-р Кирил Цацков
д-р Кирил Барбареев
д-р Зоранчо Малиниов
д-р Звонимир Николовски
д-р Трајче Нацев
м-р Александар Донски
м-р Оливер Цацков
м-р Верица Јосимовска

Редакциски одбор

д-р Кирил Цацков
д-р Зоранчо Малиниов
д-р Звонимир Николовски
д-р Трајче Нацев
м-р Александар Донски
м-р Оливер Цацков

Главен и одговорен уредник

д-р Кирил Цацков

Единица на Универзитетот
Институт за историја и археологија

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров
Благој Михов

Печати

Печатница „Европа 92“ - Кочани
Тираж - 300 примероци

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Институт за историја и археологија
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п. факс 201, 2000 Штип
Р. Македонија

СОДРЖИНА

м-р Александар Донски ВОБЕД	7
д-р Тодор Чепреганов, д-р Ѓорѓи Чакарјаневски МАКЕДОНИЗМОТ ВО ВРЕМЕТО НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ	9
д-р Кирил Цацков НЕОДМИНЛИВАТА ПЕДАГОШКА ДЕЈНОСТ НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ ВО ШТИП И ВО ПРИЛЕП.....	17
д-р Ѓорѓи Малковски ПРОПАГАНДИТЕ НА БАЛКАНСКИТЕ ДРЖАВИ ВО ВРЕМЕТО НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ.....	25
д-р Силвана Сидоровска-Чуповска ПРОСВЕТАТА ВО ШТИП ВО ВРЕМЕТО НА ПРЕРОДБАТА	31
д-р Александар Илиевски ПЕДАГОШКО-АНДРАГОШКАТА ДЕЈНОСТ НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ.....	41
д-р Михајло Георгиевски ПРОСВЕТИТЕЛСКИТЕ ПОГЛЕДИ НА КРАТОВСКИОТ УЧИТЕЛ ДИМИТАР ПОП ЈОСИФОВИЧ, СОВРЕМЕНИК НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ, ИЗНЕСЕНИ ВО НЕГОВИТЕ РАКОПИСИ ОД 1858 И 1869 ГОДИНА.....	51
м-р Дора Јурукова ЗНАЧЕЊЕТО НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ ЗА УЧИТЕЛСКАТА ДЕЈНОСТ ВО МАКЕДОНИЈА	57
д-р Наташа Котлар-Трајкова МАКЕДОНСКОТО ПРАШАЊЕ И ПЕТКО РАЧОВ СЛАВЕЈКОВ	61
д-р Билјана Ристовска-Јосифовска ИСТОРИСКИТЕ ПРЕСЕЛБИ ОД МАКЕДОНИЈА ВО ОБЛАСТА ТУЗЛУК ВО БУГАРИЈА (втората половина на XIX и почетокот на XX век).....	67

проф. Трајче Мицески, спец. Роберт Конески, дипл.теолог ЕДУКАТИВНО-МЕНАџЕРСКО-ЛИДЕРСКИТЕ ОДЛИКИ НА ДИРЕКТОРОТ НА НАРОДНОТО УЧИЛИШТЕ ВО ПРИЛЕП (1874-1877) - ЈОСИФ КОВАЧЕВ.....	73
д-р Зоранчо Малинов ФОЛКЛОРНИ И ЕТНОГРАФСКИ МАТЕРИЈАЛИ ПУБЛИКУВАНИ ОД ШТИПЈАНИ КОН КРАЈОТ НА XIX ВЕК	85
д-р Снежана Јованова-Митковска НЕКОИ СОГЛЕДУВАЊА ЗА „ЗВУЧНАТА МЕТОДА“ НА КОВАЧЕВ	97
д-р Александар Трајановски НАРОДНООПШТИНСКИ И ПЕДАГОШКО-БОГОСЛОВСКИ УЧИЛИШТА ВО МАКЕДОНИЈА КОН СРЕДИНАТА НА XIX ВЕК (ПО ПРИМЕРОТ НА УЧИТЕЛСТВУВАЊЕТО НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ, Д. МИЛАДИНОВ, СЛ. ДИНГОВА, К. ШАПКАРЕВ И ДРУГИ)	109
д-р Валентина Миронска-Христовска УЛОГАТА НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ ВО МАКЕДОНСКАТА ПРОСВЕТНА ТРАДИЦИЈА	123
м-р Елена Јосимовска УЧИЛИШТАТА ВО ШТИП ПРЕД И ПО ЈОСИФ КОВАЧЕВ	133
м-р Ванѓа Димитријева ЈОСИФ КОВАЧЕВ И ЗНАЧЕЊЕТО НА НЕГОВАТА ЛИЧНОСТ ВО КУЛТУРНОТО ПОЛЕ НА МАКЕДОНИЈА.....	137
м-р Ирена Китанова ЕТИЧКО-ЕСТЕТСКИТЕ СЕГМЕНТИ ВО БУКВАРОТ НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ.....	141
Донче Ефремов, Емилија Коруновска ЈОСИФ КОВАЧЕВ И НЕГОВОТО ВРЕМЕ.....	145
м-р Оливер Цацков ЈОСИФ КОВАЧЕВ - УЧЕНИК И УЧИТЕЛ.....	151

м-р Ленче Насев ПОГЛЕД КОН ЖИВОТОТ И ДЕЛНОСТА НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ – ИСТАКНАТ МАКЕДОНСКИ ПЕДАГОГ И РЕФОРМАТОР ОД ШТИП	155
Иван Котев, Милена Цацкова ПРЕРОДБЕНСКОТО ДВИЖЕЊЕ ВО СТРУМИЦА И СТРУМИЧКО И УЛОГАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА АРСЕНИ КОСТЕНЦЕВ	163
м-р Верица Јосимовска ДЕЛАТА НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ И ВРЕМЕТО ВО КОЕ ГИ СОЗДАВАШЕ	175
м-р Кире Филов РАЗВОЈОТ НА ПРОСВЕТНАТА ДЕЈНОСТ ВО ШТИП ПРЕД, ЗА ВРЕМЕ И ПО ЈОСИФ КОВАЧЕВ	179
Лидија Камчева ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ И НЕГОВОТО УЧИТЕЛСТВУВАЊЕ ВО ШТИП	185
м-р Марија Коцева ОБРАЗОВАНИЕТО ЗА УЧИТЕЛИ ПО ВТОРАТА СВЕТСКА ВОЈНА	191

УДК: 37.014.5(497.7)
(091),18,,

проф. д-р Тодор Чепреганов
Институт за национална историја - Скопје
д-р Ѓорѓи Чакарјаневски
Институт за национална историја - Скопје

МАКЕДОНИЗМОТ ВО ВРЕМЕТО НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ

Формирањето, односно одвојувањето на општините како основни самоуправни институции во Османлиската Империја од системот на патријархиската структура, отворањето училишта на народен јазик, воведувањето на црковнословенскиот јазик во црквите наместо грчкиот, издавањето учебници на македонското „наречие“ и сл. ја претставуваат основната содржина на т.н. црковни борби на македонското граѓанство за народносно диференцирање (еманципирања) од грцизмот, како почитен пробив на идејата на македонскиот елемент како посебна народносна единка во словенскиот свет.

Во стопанскиот живот на Македонија, особено во трговијата, доминирале грчкиот, влашкиот и еврејскиот елемент. Грчкиот и влашкиот елемент биле тесно поврзани со црквата, па така доминирале и во општествениот живот, кој бил раководен и насочуван од Грчката црква и имал грчка содржина. Просветата, каква-таква, имала главно грчки карактер. Таа, во прво време, се развивала во голема мера стихично, но во првата половина на XIX век, по ослободувањето на Грција, започнала да добива организиран карактер. Во јануари 1844 година, во Грчкиот парламент била прокламирана познатата државна политика за создавање „Голема Грција“ (т.н. „мегали идеја“). За постигнувањето на таа цел, Атина и Фенер ги впрегнале сите свои сили, а нивниот материјален извор бил грчкиот капитал во Турција и во Грција, пред сè крупниот.

Македонското граѓанство, со својата појава, заинтересирано за стекнување свои економски и општествени позиции во земјата, морало да поведе борба и да го истисне од стекнатите привилегии, пред сè во чаршијата, грчко-влашкиот елемент. Тоа можело да го направи преку директна конфронтација со Грчката црква, под чија капа, согласно со привилегиите што ги имала добиено од султанот, се наоѓал не само општествениот туку во значителна мера и економскиот живот на православно население со различно етничко потекло. Таа, уште пред создавањето на грчката држава, преку специјална директива побарала од своите потчинети институции да ги шират грчката писменост и просвета меѓу сите православни народи на османлискиот Балкан. А тоа значело, преку системска работа, грци-

зирање пред се на македонското православно население како доминантен елемент во Македонија.

Први што се спротивставиле на елинизаторската политика на Вселенската патријаршија биле Димитар Миладинов, Григор Прличев, Јордан Хаџи Константинов-Џинот и др.

Започнатиот отпор против великогрчката политика на Патријаршијата постепено прераснал во движење на голем дел од македонскиот народ, чија основна цел беше извојување на сопствена црква, просвета, култура. Основното барање на македонското антипатријаршиско движење беше обновата на Охридската архиепископија, укината во 1767 година. Бидејќи таквото барање немало изгледи да биде прифатено, граѓаните на Кукуш во текот на 1859 година ги прекинале односите со Патријаршијата и го признале за свој верски главатар римскиот папа, создавајќи унија со католичката црква. Со тоа го стекнале правото да го употребуваат мајчиниот јазик во црквата и училиштата без да бидат променети православните догми во богослужбата. И Кукушката унија и т.н. Втора унија (1873–1874), која имаше пошироки димензии, иако беа религиозни институции, во својата суштина имале национално-политичка содржина.

Црковните борби, кои истовремено се воделе и во Бугарија, завршија со прокламирањето на султановиот ферман (28 февруари 1870 г.) за формирање нова црква – Бугарска егзархија. Во административните граници на Егзархијата, покрај бугарските епархии, била приклучена и една македонска – Велешката епархија. Членот 10 од ферманот предвидувал, преку двотретинско изјаснување на верниците, да можат и други епархии да се приклучуваат кон новата црква. Тоа, малку подоцна, се случило со Скопската и со Охридската епархија. Но еве што во однос на ова пишува во в. „Македонија“ од 23 јуни 1870 година: „Ферманот кога излезе од милостивите раце на Н. В. С. А. претставуваше голема утеха за Бугарите кога се видоа сместени во нивните епархии; но таа висока милост не беше дадена само исклучиво за Бугарите, туку истото се вети и за Македонците преку 10-тиот член, според кој, ако си ја покажат сите или две третини желбата ќе успеат да се присоединат кон Бугарската црква. Но пред да се соединиме, мислиме и сметаме дека ни е должност да ги прашаме и да ни кажат - како ќе пастируваат, според евангелската заповед ли или како до денеска што ни пастирувале грчките владици тирански и деспотски? Зашто, како што ни мириса уште отсега, ќе да навала кон тој пусти деспотизам. Па затоа не е срамота да ни кажат оти така ќе биде, барем да не си ја бுவтаме главата суетно, па најпосле поголеми главоболија да имаме, прашања македонски.¹ Истата година, во ноември, во едно писмо од Ресен

1) Единъ гласъ за всички Македонія, „Македонія“, IV, 60, 23. VI 1870, 1-2. Црковниот

(30 ноември 1870 г.) до в. „Македонија” пишува: „Еден учител, по име г. Шапкаревиќ,² кого што може да го познавате лично, дојде во училиштето да ме посети; истиот ден ми стигнаа и книшките што ми ги испративте преку г. Лазара П. Х. Стојанов. Но штом ги виде рече дека не требало да се продаваат во македонските училишта, бидејќи биле (на) бугарско наречје; ами да земеме од неговите книшки, зашто биле (на) македонско наречје...”³ А еве што вели и Венјамин Мачуковски во 1872 година: „Изучувањето за бугарската граматика во македонските училишта е еден од најтешките предмети за учениците и заедно со тоа најнеразбирлив... Тоа произлегува од несообразноста во граматичките форми на досегашните издадени бугарски граматики со оние на македонското наречје.”⁴ На 3 ноември 1873 година Карапетров истакнува: „Митхад-паша се обиде да ги убедува некои од поличните македонски Бугари дека тие не се Бугари, туку Македонци; дека тие се народ посебен од бугарскиот, како што се докажувало и од нивниот јазик (наречје), којшто не е како бугарскиот, дека добро ќе сторат ако се одделат од Бугарите во Дунавската и Одринската област (Мизија и Тракија) и дека, на таков начин, тие ќе си имаат и своја самостојна црква, обновувајќи им се Охридската архиепископија, и уште некои други такви работи.”⁵ И рускиот општественик и публицист Петар Албин,⁶ 1878 година ќе истакне: „...кога дружините од бугарското ополчение беа распуштени за да си одат дома, бидејќи беа составени исклучиво од доброволци, излезе, дека многумина од нив немаа со што да се вратат во своите места. Најголема потреба од парична помош имаа Македонците, кои немаат можност да се вратат на домашните огништа, зашто нивната татковина и натаму е запоседната од Турците. Меѓутоа, познато е дека Македонците беа најдобрите луѓе во дружините (и) со својата храброст и машкост во борбите ги восхитуваа дури и нашите стари војници. Јас им раздадов на таквите Македонци за прехрана 894 франка очекувајќи ја можноста за

собор на Бугарската егзархија требаше да се отвори на 1 февруари 1871 година.

2) Кузман Шапкарев.

3) Документи за борбата. Том први..., 208.

4) Цитирано според: Б л а ж е К о н е с к и, Македонските учебници од XIX век. Еден прилог кон историјата на македонската преродба, Скопје, 1949, 84-85. Кукушкиот учител Венијамин Мачуковски (1847-1878), родум од с. Мачуково (Гевгелиско) најавил намера за издавање граматика на македонски јазик.

5) П. П. К а р а п е т р о в њ, Сбирка отъ статии, Срѣдецъ, 1898, 91. Младотурскиот лидер Митхад-паша беше назначен за солунски валија на 3 ноември 1873 год., но остана во Солун до 11 февруари 1874 год. Тој се залага за рамноправност на народностите што живеат во вилаетот, па дури и за обновување на Охридската архиепископија како македонска црква.

6) Руски општественик и публицист.

нивното враќање во татковината...⁷

Македонските општини што се отцепиле од Патријаршијата и новоформираните морале да избираат меѓу двете цркви. Затоа што тие биле должни да се сместат во рамките на некоја од црквите што биле признати од државата за да се стекнат со легален статус пред власта. Така, еден добар дел од македонскиот народ останал под Патријаршијата, а друг значаен дел се приклучил кон Егзархијата. Согласно со законите во Империјата, кои верата ја изедначувале со народноста, покрај графата „Рум милет“ (грчки народ), за оние што ја признавале Егзархијата во определената државна документација се отворила и графата „Бугар милет“. Припадници на еден ист народ, дури и припадници на едно исто семејство, во зависност од тоа која црква ја признавале, ќе бидат Грци или Бугари, а подоцна и Срби.

Црковното прашање, значи, се решило во интерес на бугарската национална идеја. Една од основните задачи на Бугарската егзархија била да го шири бугарското национално и политичко влијание во Македонија. Преку отворањето бројни училишта и цркви и преку наложувањето на бугарскиот литературен јазик во училиштата и во администрацијата, преку воведувањето нови, типично бугарски обреди, обичаи, празници и сл., од оние што ја прифатиле Егзархијата во Македонија требало да се создадат национално свесни Бугари, кои требало да послужат како аргумент за третирање на Македонија како бугарска земја. Токму така како што тоа го правела Грчката црква со своите силогоси, а потоа и Српската.

До појавата на организираните пропаганди во почетокот на втората половина на XIX век, во Македонија се забележуваат стремежи и обиди за развиток на просветата и културата меѓу христијанското население, кое во големо мнозинство било македонско. Првите отворени училишта биле грчки.

До средината на XIX век, најраспространети и речиси единствени центри на македонската писменост биле келијните училишта. Но, религиозното образование што го давале овие училишта не одговарало на новото време. Новите потреби ја предизвикале појавата на новите, т.н. световни училишта. Некои македонски градови за функционирањето на новите училишта започнале да ангажираат учители од Србија и од Бугарија, но и домашни кои своето образование го стекнале надвор, особено во Русија. Првите световни училишта биле отворени во Велес, во Скопје, во Прилеп и во Штип.

Познато е дека процесот на одвојувањето на македонското население од општата христијанска православна маса, т.е. од елинизмот започнал

7) Документи за борбата. Том први..., 245.

со словенското име. Македонските будители својата борба против фанариотската просветно-културна доминација ја повеле како Словени. Сите преродбеници се гордееле со своето словенско потекло. И народните училишта и народниот јазик честопати ја носеле ознаката словенски.

Познато е, исто така, дека браќата Миладинови и некои други нивни современици се самонарекувале „Словенобугари“ или „Бугари“. Непристрасната научна мисла, меѓутоа, докажува дека во тоа време терминот „Бугарин“ не означувал свест на народносна припадност. „Тогаш никому на ум не му паѓаше, ни на Миладинов, народниот бугарски прогрес, ниту беше возможно да се помисли на нешто слично во овие времиња и места...“, пишува Шапкарев. Бугарскиот публицист Атанас Шопов тврди дека „во Македонија немало народна пробуда сè до Руско-турската војна (1877–1878) година... Кај македонските Бугари речиси отсутствуваше народносното самосознание, а верата играше важна улога, која беше во исто време и народност за Македонците“, тврди Шопов. А еве што стои во еден документ од тајната руска архива од 1878 година: „...Грофот Шувалов моли да се донесат сите потребни мерки за смирување на Македонија. Заради тоа би било пожелно да се испратат таму опитни агенти, да им се објави на Македонците од името на Владетелот Император дека Неговото Величество се грижи за нивната судбина, еднакво како и за другите Словени, и дека ќе им биде дадена таква иста слобода како на Бугарите, сега веќе ослободени...“⁸

Создавањето на Егзархијата ја затекнала Македонија во значителна мера со развиена сопствена просвета и култура, во значителна мера ослободена од грчкото црковно и културно влијание и во значителна мера во судир со бугарската пропаганда, која упорно настојувала да го наметне своето, пред сè, национално влијание во општествениот живот на Македонија. Доста интензивното објавување учебници на македонското „наречје“ и нивната употреба во македонските училишта претставувале најочевиден израз и сведоштво за автохтоната македонска народносна појава, која се самодоказувала со употребата на својот јазик во училиштата и со развивањето на свои самоуправни органи во општествениот живот. Првите удари на Егзархијата, по нејзината појава на политичката и религиозната сцена, биле насочени токму кон потчинувањето и вклучувањето во својата националнопропагандна шема на сите затекнати институции што развиваа дејност која не се совпаѓала со нејзината програма за создавање свесни Бугари во Македонија. Иако во тоа постигнала успеси, сепак се јавил отпор против таквата егзархиска политика, која доста брзо ќе се прелее во општиот ослободителен напор наречен Македонска револуционерна организација.

8) Документи за борбата. Том први... 238-239.

А еве што се вели во правилата на македонскиот востанички комитет од 1878 година во целите на востанието: „2. Во востанието учествуваат луѓе од самата Македонија, кои се чувствуваат Македонци и ја сакаат слободата на својата татковина” и „4. Сите доброжелатели на Македонците од соседните и подалечните земји можат да учествуваат во Македонското востание, ако му се покоруваат на Македонскиот востанички комитет и искрено се залагаат за ослободувањето на Македонија...” и „15. Секој христијанин и мохамеданец Македонец, Турчин, Аранут, Влав и друг којшто ќе се покаже како противник на востанието и на востаниците ќе се гони и откако ќе биде фатен, ќе се казни соодветно...” и „97. Сите жители Македонци се решени да се бијат со непријателот огорчено и докрај”.⁹

Во годините по Берлинскиот конгрес растела и се образувала онаа македонска генерација која, по силата на историските околности, ќе биде предодредена да учествува и да раководи со последните и решавачки револуционерни борби на македонскиот народ за слобода и зачувување на единството на земјата. Тоа е времето кога пушката речиси мирувала, но затоа, пак, историските процеси кои се развиваа на македонската територија ги создавале оние неопходни политички претпоставки што го условија продолжувањето на ослободителните борби прекинати во 1881 година. А еве и што се вели, меѓудругото, во протоколарното решение на Националното собрание на Македонија на Привремената влада на Македонија „Единство” од 21 мај 1880 година: „...Се надеваме дека руската влада ќе ги потпомогне праведните барања на македонскиот народ и ќе помогне да се здобие со правдини слични на останатите балкански народи...”

Но сепак, пропагандите полека но сигурно го земале својот долг. Веќе во 1892 година црногорскиот етнолог Јован Липовац ќе истакне „Неколку години поназад Македонецот зборувал дека е Македонец. Сега тој зборува дека е Србин или Бугарин”. Меѓутоа, и покрај сите обиди Македонците да се однародат, големото мнозинство од таа интелигенција си останала македонска и се ставило во служба на својот народ – во служба на неговите стремежи и аспирации за слобода.

Напоредно со разбивачките и асимилаторски акции на странските пропаганди, се развивал и отпорот против нив, а во зависност од таквите услови, својот пат го пробивала и македонската национална самосвест. Родена во почетните години на преродбата, таа постојано ќе биде присутна во разни форми, особено во вид на отпор против носителите на бугарската (и грчката) политика за доминација во духовниот и општествениот живот на христијаните во Македонија, а се интензивирала особено по формира-

9) Документи за борбата. Том први... 245-260.

њето на Бугарската егзархија со која, создадена од султанот (1870 г.), бугарската пропаганда и официјално го стекнала правото да го управува и да го насочува духовниот живот на оној дел од македонските христијани што ја признале нејзината религиозна власт, претпочитајќи ја неа како словенска пред Грчката патријаршија.

Но еве што вели рускиот амбасадор Хитрово, во мај 1885 година: „Словенството е едно големо племе, народностите коишто му припаѓаат многу малку се разликуваат меѓу себе по јазикот. Бугарите, Србите и Македонците се од едно исто големо и славно словенско племе... Меѓутоа, единствено македонските Словени се доселиле уште од старо време на Балканскиот Полуостров и тоа пред Грците, Романите, Србите и Бугарите“.¹⁰ А еве и нешто директно од Офејков т.е. Шопов, бугарски трговски агент во Македонија кој во 1885 година ќе истакне: „Горко и понизно признание е, но треба да признаеме, дека најголемиот дел од Бугарите во Македонија немаат национална свест и ако Европа му дозволи на народот во Македонија да избере своја татковина, сигурен сум дека повеќето ќе не избегнат...“¹¹ Во овој период пред балканската и поширока научнополитичка јавност јавно била изнесена вистината за Македонците како одделен словенски ентитет и тоа од еден истакнат Бугарин - Петар Д. Драганов, инаку познат руски научник - славист, лингвист, демограф. Тој се јавил со тврдењето дека Македонците се посебен словенски народ, со што предизвикал бурни реакции кај заинтересираните научнополитички кругови во Бугарија и во Србија. Во дискусијата што се развила по ова важно прашање се вклучиле и руски научни работници. Во својата книга „Народноста на македонските Словени“ (1890 г.), Австриецот Карл Хрон ќе подвлече: „Во моите сопствени студии... дојдов до убедување дека Македонците, како по својата историја така и по својот јазик, се посебен народ...“

Македонската национална духовна активност во земјата била оневозможена од двете цркви кои работеле во интерес на Бугарија и на Грција, а

10) Томислав Тодоровски, Спомените на Мажовски, Скопје, 1972, 40-41. По повод прославата на 1000-годишнината од смртта на св. Методиј, што се одржувала во С.Петербург, Исаија Радев Мажовски (1852-1926) отпатувал за Русија. Попат се сретнал во Букурешт со рускиот пратеник Хитрово, а на 12 мај, преку грофот Игнатиев, бил примен лично од рускиот цар Александар III во Царско Село, кому му ја предал молбата. Следниот ден се сретнал со грофот Игнатиев, а два дена подоцна отпатувал во Одеса, каде што го посетил претседателот на Словенското благотворно друштво. На враќање повторно се состанал со Хитрово за да го извести за посетата на Русија.

11) Georgiu Modi, O makedonikos agon ke i neoteric Makedoniki istoria, В edoksi, Thessaloniki, 2007. Георгиу Модии, Македонската борба и поновата македонска историја, II издание, Солун, 2007.

револуционерната борба, пак, како националноослободителна акција што имала сосема поинаков карактер, поради средствата што ги применувала (за автономија и државност), нормално не била прифатлива, дејствувала илегално и била во жесток судир со османлиската власт: Борбата за национална слобода била насочена, на прво место, против османлиската доминација, а потоа и против оние сили што го цепеле народот и го прогласувале за свој, измислувајќи аргументи за да ја оправдуваат политиката за делење и завладување на Македонија.

Значи, македонското прашање како национално веќе било поставено пред научните кругови на Европа, а особен интерес и бура предизвикало во Бугарија и во Србија.